

גְלוֹי וְכַסּוּי בְּלִשׁוֹן.

בני-אדם זורים בכל יום לרוח, בכונה ולפיתומם, מלים חמרים חמרים, אותן ואת צרופיהן השונים, ורק מועטים מהם ידעים או סעלים על לב, מה היו המלים ההן בימי נבורתן. כמה מאותן המלים לא באו לעולם אלא אחרי חבלי-לידה קשים וממושכים של דורות הרבה; כמה מהן הבהיקו כברקים פתאם ובטיסה אחת האירו עולם מלא; דרך כמה מהן נמשכו ועברו מחנות מחנות של נשמות חיות, נשמה הולכת, נשמה באה, וכל אחת הניחה אהריה צל וריה; וכמה מהן שמשו נרתיקין למיכניסמוס דק ומורכב מאד של מחשבות עמוקות והרגשות נעלות בצרופי-צרוסיהן הנפלאים ביותר. יש מלים – הרריאל ומלים – תהום רבה. יש שבמלה קטנה אחת נגזזה כל תמצית חייה, כל השארת נפשה של שיטה פילוסופית עמוקה, סך-הכל של חשבון-עולם שלם. יש מלה שהכריעה בשעתה עמים וארצות, מלכים הקימה סכסאוחם, מוסדות ארץ ושמים הרניזה. והנה בא יום והמלים ההן ירדו מגדולתן והשלכו לשוק, ועתה בני-אדם מגלגלין בהן מתוך שיחה קלה כמי שמגלגל בעדשים. היש לתמוה על כך? אין מחרהרין אחרי מדות הטבע. כך מנהגו של עולם: מלים עולות לגדולה ומלים יורדות ונעשות חולין. ובעיקר הדבר, הרי אין לך בלשון מלה קלה שלא היתה בשעת לידתה גלוי-נפשי עצום וטרא, נצחון גדול ותשגב של הרוח. בשעה שנדהם, למשל, אדם הראשון מקול הרעם – „קול ה' בכת, קול ה' בהררי – ובנסלו על סניו, מפה תמהון ואחוזי חרדת-אלהים, פרצה או מפיו מאליה – נאמר, בחקוי לקול הטבע – מין הברה פראית, מעין שאנת חיה, קרובת לקול „קרי – זה הנמצא בשמות הרעם של הרכה לשונות – האם לא הביאה קריאה פראית זו נאולה גדולה לנפשו הגדהמת? האם בקריאה זו, הד נפש שנודעוזה לכל מעמקי מצולותיה, נתגלה מנכורת היצירה מחרדתה ומצהלת נצחונה בשעור פחות מאלה המתחלות בדבור מצלחי בעל תוכן נשנב, שעלה ביד אחד החזים הגדולים בשעת עליית נשמה? האם באותה הברה קלה, נרגר המלה העתידה, לא נכרכת

מסכת פלאים של הרגשות - בראשית, הרגשות עזות בחדושן וכבירות בפראותן, מעין חרדה, פחד, השתוממות, הכנעה, התפעלות, התעוררות לעמד על נפשו ועוד ועוד כאלה? ואם כן הוא, האם לא היה אדם הראשון ברנע זה אף הוא ציר וחזה נשנב, בורא על-פי אינמואיציה ניכששטים, וניב נאמן מאד - על-כל-פנים לנבי עצמו - לועזועים נפשיים עמוקים ומסוככים? וכמה מן הפילוסופיה העמוקה, כמה מן הגלוי האלהי - כמו שכבר העיר על זה חכם אחד - היה בדבור הקל „אני, שהוציא אדם הראשון מסיו?

ואף-על-פי-כן, הנה עינינו הרואות שמלים אלה, ורבות אחרות כיוצא בהן, עומדות מובלעות בלשון - ולא כלום. הנמש כמעט שאינה נסנעת מהן. תוכן נאכל וכחן הנפשי פנ או נגנו, ורק קליפותיהן, שהושלכו מרשות היחיד לרשות הרבים, עדין עומדות בלשון ומשמשות אותנו שמוש רפלקטיבי ומרושל בנבולות מצומצמים של הניזון ומשאומתן הברתי בתור סמנים חיצוניים והמששות לדברים ולמראות. הדבר הגיע לידי כך, שלשון האדם נעשתה כשתי לשונות, שנבנות זו מהרבן זו: לשון פנימית, לשון היחוד והנמש, שהעיקר בה, כמו במוסיקה, ה„איך, לחד - במדור השירה, ולשון חיצונית, לשון ההמששה וההכללה, שהעיקר בה, כמו במתימטיקה, ה„מה, לחד - במחיצת ההניזון. ומי יודע, אולי כך יפה לאדם, שיהא יורש את קליפת המלה בלא תוכה, כדי שיהא ממלאה, או מוסף בה, כל פעם מכחו שלו ומוריה בה מאור נפשו הוא. רוצה אדם בקב שלו, ואלו עמדה המלה הדבורית כל ימיה במלוא כחה וזהרה הראשון, אלו היתה מלוחה תמיד כל אותה הפסליא של הרגשות ומחשבות, שנקשרו בה בימי נבורתה, אפשר שלא היה שום „חי מדברי בניע לעולם לידי גלוי עצמותו ואור נפשו שלו. סוף-סוף כלי ריקן מחזיק ומלא אינו מחזיק, ומה אם המלה הריקנית משעבדת, המלאה לא-כל-שכן.

על מה יש לתמוה? על אותו רנש הבמחון ועל אותה קורת-הרוח, שמלויים את האדם בדבורו, כאילו הוא מעביר באמת את מחשבתו או את הרגשתו המובעת על טימטוחות ודרך נשר של ברזל, והוא אינו משער כלל, עד כמה מרופף אותו הגשר של מלים, עד כמה עמוקה ואפלה התהום הפתוחה תחתיו ועד כמה יש ממעשה הגם בכל ססיעה בשלום.

הרי הדבר ברור, שהלשון לכל צרופיה אינה סכניסה אותנו כלל למחיצתם הפנימית, למהותם הנמורה של דברים, אלא אדרבה, היא עצמה הוצעת בפניהם. מחוץ למחיצת הלשון, מאחורי הפרגוד שלה, רוחו של האדם, המעורטלת מקליפתה הדבורית, אינה אלא תודה ותודה תמיד. אין אמר ואין דברים, אלא תהיה עולמית; „מה נצחי קפוא על השפתים. באמת אין מקום אפילו לאותו „מה, שיש במשמעו כבר תקוה לתשובה, אבל מה יש שש? - „בלימה - בלום פה מדברי. אם בכל-

זאת הניע האדם לידי דבור ודעתו מתקררת בו, אין זה אלא מטדל פתרו להשאר רנע אחד עם אותו ה.תהו האפל, עם אותה ה.בלימה, פנים אל פנים בלי חציצה. כי לא יראני האדם וחי' - אומר התהו, וכל דבור, כל גרנד של דבור, הוא כסוי מסהו על קורטוב של „בלימה, קלסה נועלת בתוכה טפה אפלה של „תיקי נצחי. שום סלה אין בה בטולה הנמור של שום שאלה, אבל מה יש בה? - כסויה. אין נסקאמינה מה היא אותה המלה, החליסוה באחרת, ובלבד שיהא בה לסי-שעה כדי כסוי חציצה. שתי אחיות צוררות, משתי קצוות מקבילות, המוסיקה האלמת והמתימטיקה המסקנת, מעידות כאחת על המלה, שהיא „לאו דוקא, שאינה אלא מין רקמת תהו; אלא כשם שהגופים נעשים מורגשים לעין ומסוימים במצריהם על-ידי שהם חוצצים במקומם בפני האור, כך המלה מקבלת ישותה דוקא על-ידי כך. שהיא סותמת כנגדה נקב קטן מאותו התהו והוצצת בפני אפלתו, שלא תהא זו מפעפעת ויוצאת עליה לשמש את תחומיה. היושב יחדי באשך-חושך ואפלה ומרתת, משמיע קולו לאזניו: קורא את, שמעי או מצמצף בשפתיו. למה? „סנולה היא להסיח דעתו ולהסיג פחדו. וכך המלה הדבורית - או שמה שלמה של מלים - כחה אף היא לא בתכנה המסורש- אם בכלל יש כזה - אלא בהסח-הדעת הכרוך בה. העלמת-העין היא סוף-סוף המקלט הקל והנוח ביותר, אף אם מדומה, מפני הסכנה, ובמקום שפקיחת העינים היא נוסה הסכנה, הרי אין לך גם מקלט בטוח הימנה, ויפה עשה משה שהסתיר פניו. ומי יודע, אולי באמת הדבור שמבראשית נורק לא מבין שנים, בין אדם לחברו, בתור כלי-שרת חברותי, מעין דבור שלא לשמו, אלא דוקא מפי האדם היושב יחדי, בין אדם לעצמו, בתור צורך נפשי, מעין דבור לשמו נרידא, כחינת „בתוכי ישתומם רוחי ועם לבבי אשיחה... לא נתקררה דעתו של אדם הראשון עד שהשמיע את עצמו לאזניו. ואולם אותו הקול שמבראשית, שהעלה את הכרת האדם טמצולת התהו - הוא עצמו עמד פתאום כקיר מכדיל בין האדם ובין מה ש„מעבר הלו, כמי שאומר: מעתה, אדם, יחיו פניך סבוזים רק כלפי מה ש„מכאן ואילך. אחר-כך אל תביט וב„מופלאי אל תציין, ואם תציין - לא תועיל, כי לא יראה האדם את ה.תהו פנים אל פנים וחי. תלום שנשכח - לא קבר עוד. אל ה.תהו תשוקתך, והדבור ימשול בך.

ובאמת אין, הדעה והדבור „שולטים אלא במה ש„מכאן ואילך, בר אמת של מקום חמן. אך בצלם יתהלך איש, וככל אשר יתקרב אל האור המדומה של פניו, כן יגדל הצל מאחריו וכן לא ימעט האופל מכל סביבותיו. „מכאן ואילך, אולי יש לישוב את הכל; בדחוק או ברחה, אבל יש לישוב. העיקר, שלא ישאר חלל ה.דעה של האדם רנע אחד סגני בלא מלים צפופות ורצופות זו אצל זו

בקשקשי השריון, ללא ריוח בינתים כחוט השערה. נר הדעה והדבור – הגהלת והשלהבת – נר תמיד לא יכבה. ואולם אותו השפח של „מכאן ואילך“, השרוי בתחום האור המדומה – סוף־סוף במה נחשב הוא לעומת ים האינסוף של אופל-העולמים הנשאר עדין, ושישאר תמיד, מבחינך. וסוף־סוף הלא דוקא אותה האסלה הנצחית, זו הממלת אימה כליכך – הלא היא היא לבדה שמושכת אליה כל ימי עולם את לב האדם בסתר ומעוררת בו נעגועים כמוסים להציץ בה רגע קטן. הכל יראים ממנה והכל נמשכים לה. כמו פינו נבנה עליה מחיצות של מליס-מליס ושמות-שמות להעלימה מן העין, ומיד הצפרנים חוטטות וחוטטות באותן המחיצות, כדי לפתוח בהן אשנב קטן, סדק כל שהוא, ולהציץ דרך שם רגע אהר אל מה שמעבר הלוי. אולם, אהה, שוא יגיעת אדם! בו ברגע שהסדק נפתח לכאורה, – והנה חציצה אחרת, בדמות מלה או שמה הרשה, עומדת פתאום במקום הישנה וחוסמת שוב את העין.

וכך אין לדבר סוף עד העולם. מלה הולכת ומלה באה, שמה עולה ושמה יורדת – וה„תיקו“ הישן והנצחי בעינו עומד, לא ישחנה ולא יתמעט. נתינת שטר על החוב, או רשימתו בפנקס, איננה עוד פרעון החוב; סורקת היא רק לפי-שעה את משאו מעל הזכרון ולא יותר. והוא הדין בדבור ההחלטי, כלומר, בקריאת שם וקביעת סדרים וסגנים למראות וצרוסיהם. שום תשובה לשאלת המהות אינה מובלעת ועומדת ממילא בדבור סתם. אפילו דבור של תשובה־בהדיא אף הוא אינו באמת אלא נוסח אחר של השאלה עצמה, „בתמידה מתורגם, בניחוחאי, פננון של כסוי במקום הגלוי. אלו באנו להפשיט את ה„תוך“ הגמור, האהרון, של כל המלים והשמות, סוף סוף, אחרי מצוי אחרון, לא יעלה בידנו אלא שם אחד הכולל את הכל, שם בן ב' אותיות. ואיזה? עוד הפעם אותו „מהי הנורא, שמאחוריו עומד איה „איקס“ עוד נורא ממנו – ה„בלימה“. אבל בחר האדם לפורר את חבנו לפרורים קטנים, בתקת־שוא להקל בכך את הפרעון. וכשאין התקנה מתקימת, הוא מחליף מלה במלה, שמה בשמה, כלומר, נתן שטר חדש תחת הישן ודוחה או מרחיב לעצמו את זמן הפרעון. בין כך ובין כך – והחוב אינו בא לידי נבינא לעולם. מלה או שמה יורדת איפוא מגדולתה ומסנה מקומה לאחרת לא מפני שהורע כחה לנלחת להאיר, לבטל את ה„תיקו“, מקצתו או כולה, אלא דוקא להסך: לפי שנשחקה המלה או השמה מדוב מעד ומשמוש חמוט ואין בה עוד כדי כפוי והצלמה יפה, וממילא אין בה עוד כדי הסחה־דעת לפי שעה. האדם מציץ רגע בסדק שנפתח, ולפתחו הגדול מוצא חנה שוב ה„תהי“ האיום לפניו, והוא קופץ וסוהם לפי־שעה את הסדק... במלה חדשה, כלומר, אהו ב„טולה“ הבדוקה לו סכבר, מאהוזה הקדמת, כמסיחה את הדעת לפי־שעה – והוא ניצול מן הפחד. ואל תתמהו

ה.כטלהי מועלת למאמינים בה, שהרי האמונה עצמה אף היא אינה אלא הסחד הדעת. האין דונטא קרובה לזה בין המדברים עצמם אדם, כל זמן שהוא חי ושואף ומתנועע ופועל – ממלא חלל, והכל מובן, לכאורה; הכל אתי שפיר. כל ששף החיים, כל תכנם – אינה אלא השתדלות רצופה, יניעה בלתי פוסקת של הסח הדעת. כל רנע של „רדיפה אחרי“ הוא באותו רנע גם „פליטה סף – זזה, רק זה, כל שכרו. שכר רדיפה – פליטה. הרודף מוצא כל רנע את ספוקו לפי שעה לא במה שהשיג אלא במה שנסלס, והוא הנותן לו צל של קורת-רוח ובטחון לפי שעה. „כי מי אשר יחבר אל כל החיים יש בטחון. אך הנה מת האדם – וחלל נתרקן. אין מה שיסיח את הדעת – והמחיצה נסתלקה. הכל נעשה פתאם בלתי מובן. ה„איכס“ הנעלם משתרכב לפנינו שוב בכל מורא קומתו – ואנו יושבים לפניו רנע אחד על הארץ באסלה אכלים ודומם כאבן. אבל רק רנע אחד, לפי ששר של חיים מקדים פתימה לפתיחה, והוא סומין לנו מיד „כטלהי חדשה להסיח בה את הדעת ולהפיג את הסחד, ועד שלא נסתם הגולל על המת – וכבר נמצא אותו החלל שנתרוקן סתם שוב באחת מן המלות, תהא זו של הספד, של תנחומין, של פילוסופיה או של אמנה בהשארת הנפש וכדומה. הרנע המסוכן ביותר – גם בדבור וגם בחיים – אינו איפוא אלא זה שבין כסוי לכסוי, כשהתהו מנצנין, אבל רנעים כאלה מעמים מאד גם בשנת הלשון וגם בשנת החיים, ועל-פירוב בני אדם מרלנים עליהם ואינם מרנישים. שומר פתאים ה’.

ומכל האמור יוצא הבדל גדול שבין לשון בעלי פרוזה ללשון בעלי שירה. הללו, בעלי הפשט, סומכים עצמם על ה„צד השוהי ועל המשותף שבמראות ובמלים, על הקבוע ועומד בלשון, על הנוסח המקובל – ולפיכך עוברים הם את דרכם בלשון בטח. למה הם דומים? למי שעובר את הנהר על-פני קרח מוצק, עשוי מקשה אחת. רשאי ויכול הוא זה להסיח את דעתו לנמרי מן המצולה המכוסה, השוטפת תחת רגליו. ואלה שכנגדם, בעלי הרמו, הדרש והסוד, רדופים כל ימיהם אחרי „הצר המיוחד“ שבדברים, אחרי אותו המשהו הבודד, אחרי אותה הנקודה, שעושה את המראות – וצורפי הלשון המכונים להן – כחטיבה אחת בעולם, אחרי הרנע בן-החלק שאינו גשנה עוד לעולמים, אחרי נשמתם היהודה וסגולתם העצמית של הדברים, כפי שנקלטו אלו ברנע ידוע בנפש רואיהם; ולפיכך מוכרחים הללו לברוח מן הקבוע והדומם בלשון, המתנגד למטרתם, אל החי והמתנועע שבה. אדרבה, הם עצמם מחויבים להכניס בה כל רנע – על-פי מפתחות מסורים בידיהם – תנועה בלתי פוסקת, הרכבות וצירופים חדשים, המלים מפרפרות תחת ידיהם: כבות וגדלקות, טוקעות

חורחות כפתוחי החותם באבני החשן, מתרזקנות ומתמלאות, שושמות נשמה ולובשות נשמה. בהמר הלשון בא על-ידי כך חלופי משמורות והעתק מקומות. תג אחת, קצו של יויד - והמלה הישנה זורחת באור חדש. ההול מתקדש והקודש מתחלל. המלים הקבועות כאלו נחלצות רנע רנע ממשבצותיהן ומחליפות מקום זו עם זו. ובינתיים, בין כסוי לכסוי, מהבתב התהום. הדג סוד השמעתה הגדולה של לשון השירה. יש בה מגרית היצר של הרנשת האהריות, מן האימה המתוקה של העמידה במסיון. ולמה הל לו דומים? למי שעובר את הנהר בשעת המשרה על-פני נלדין מתגדנדים וצפים. חלילה לו להשהות את הרנל על נבי גליד אחד יותר מהרף-עין, יותר מכדי קפיצת-הרנל מגליד להברו הסמוך ומהברו לחברו. בין הפרצים מהבהב התהום, הרנל מתמוטט, הסכנה קרובה - - -

ואף-על-פי-כן גם מאלה יש שנכנסים בשלום מחוף זה ויוצאים בשלום אל החוף השני. לא את הפתאים בלבד שומר ה'.

עד כאן על לשון המלים. אבל מלבד זה, "עוד לאלוהי לשונות בלא מלים: הגניגה, הבכיה והשחוק, ובכולם זכה ה', ה' המדברי. הללו מתחילים מסקם שהמלים קלות, ולא לכתום באים אלא לפתוה. מבעבעים ועולים הם מן התהום. הם הם עלית התהום עצמו. ולפיכך יש שהם מציפים ונורפים אותנו כהמון גליות ואין עומד כנגדם; ולפיכך יש שהם מוציאים את האדם מן הדעת או גם מן העולם; כל יצירת-רוח שאין ובה מהד אחד משלטה אלה, אין חיות חיים ודגני לה שלא באה לעולם.

